

B1 SEVİYESİ TÜRKÇE OKUMA METİNLERİNİN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME

PETEK Ercan

Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sosyal ve
Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tokat/ Türkiye Cumhuriyeti.
e-mail: ercan.petek@gop.edu.tr

Özet. Dil ile kültür, et ve turnak gibi ayrılmaz bir bütündür. Dil öğretimi tek başına sözcük ya da dil bilgisi öğretimi değil, aynı zamanda o dilin içinde geliştiği kültürün de öğretimidir. Kültür aktarımın sağlanabilmesi için dil öğretim kitaplarındaki okuma metinlerinin özel bir önemi vardır. Bu çalışmada B1 seviyesi Türkçe kitaplarında yer alan okuma metinlerindeki söz varlığı üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca bu çalışma, “Zemberek” analiz yöntemiyle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel kaynak olarak hazırlanmış Yedi İklim Türkçe, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ve Yesevi Türkçe B1 düzeyinde okuma metinlerindeki kelimelerin kullanım sıklıklarını ve hangi tür kelimelerin ne sıklıkla kullanıldığını tespit etmek üzere hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil, kültür, dil öğretimi, okuma, B1

Giriş. B1 seviyesinde Türkçe öğrenen bir öğrenci somut kavramlardan soyut kavramlara geçiş yaparak bir olay karşısındaki duygularını ve düşüncelerini ifade etmeye başlayabilir; zarf-fiil yapılarıyla ve birleşik yapılarla cümleler kurabilir. Ancak buna rağmen istatistiksel çalışmalarda temel söz varlığı önemli bir yer tutar. Bu bağlamda en çok kullanılan 50 kelime ile sınırlandırdığımız çalışmamızda, bu sayıyı 100 ya da daha üzeri bir rakama çıkarsaydık soyut kavramların da işin içine girmeye başladığını görebirdik. Hiç şüphesiz A1 ve A2 düzeyinin temel söz varlığını öğrencinin kendisinden çevresine doğru genişleyen bir daire içerisindeki somut kavramlar oluşturur. Bu düzeydeki kelimeler hece sayısı itibarıyla de en fazla iki üç heceden oluşan kelimelerdir. Yapım ve çekim eki almış isimler ya da çekimli fiiller de harf sayısı bakımından çok uzun değildir. Kelimeler ise bazı istisnalar dışında hem büyük ünlü uyumuna hem de küçük ünlü uyumuna uyar. B1 seviyesine gelindiğinde ise durum değişmeye başlar. Bu değişiklikleri tablolardan görmek mümkündür.

Yöntem. Bu çalışma, “Zemberek” analiz yöntemiyle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel kaynak olarak hazırlanmış Yedi İklim Türkçe, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ve Yesevi Türkçe B1 düzeyinde okuma metinlerindeki kelimelerin kullanım sıklıklarını ve hangi tür kelimelerin ne sıklıkla kullanıldığını tespit etmek üzere hazırlanmıştır.

Bulgular. Türkçe dil bilgisi kuralları kapsamında DDİ adımlarının eserlere uygulanmasıyla elde edilen sonuçlar, Tablo 1 ile Tablo 5 arasında verilmiştir. Bu sonuçlar, eserlerin yazımında ve bu eserlerdeki Türkçe kullanımında yayınevleri arasında farklılık ve benzerlikleri tespit etmek, aynı zamanda bu yolla Türkçenin genel karakterini ortaya koymak bakımından ele alınmıştır.

Tablo 1. *Cümle ve Kelime (kök/gövde) Sayıları*

	Y1	Y2	Y3
Cümle Sayısı #-1743	625	631	487
Çözülenemeyen Kelime Sayısı #-502	201	133	168
Ayrık (benzersiz) Kelime (kök/gövde) Sayısı #-3399	1206	1120	1073
Toplam Kelime (kök/gövde) Sayısı #-12447	4449	4417	3581

Çözülenemeyen (denetimde başarılı olamayanlar) kelimeler, kapsam dışında tutulmuş, sadece Tablo 1’de bilgi amaçlı verilmiştir. Kelime ve cümle sayıları incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir;

Çözülenemeyen kelimeler sayısal olarak en fazla Y1’de yer almıştır.

Tablo 2. *En Çok Kullanılan 50 Kök/Gövde ve Kullanım Sayıları*

Y1	Y2	Y3
bir 139, ve 105, de(mek) 70, ol(mak) 64, bu 53, et(mek) 52, yap(mak) 47, çok 46, için 30, ne 29, yıl 27, ben 25, gör(mek) 25, o 25, dans 24, iste(mek) 24, oku(mak) 24, sonra 24, al(mak) 23, başla(mak) 22, gel(mek) 22, gün 22, kitap 22, insan 21, git(mek) 20, kendi 20, var 20, baba 19, en 19, ilet(mek) 19, ver(mek) 19, dil 18, ev 18, öğren(mek) 18, ama 17, yardım 17, biri 16, hızlı 16, zaman 16, düğün 15, film 15, her 15, onun 15, tahir 15, yan 15, yaş 15, anne 14, çıkar(mak) 14, onlar 14, gelin 14	ve 130, bir 127, bu 108, ol(mak) 55, de(mek) 51, için 49, yap(mak) 47, insan 44, ben 43, aile 42, çok 41, ev 37, her 32, o 32, daha 31, iş 28, git(mek) 27, şey 27, iyi 26, yer 26, çalış(mak) 24, kendi 23, sonra 22, var 22, yemek 22, başla(mak) 21, ne 21, zaman 21, gibi 20, hayat 20, keşke 20, meslek 20, et(mek) 35, ver(mek) 19, ara(mak) 18, öğren(mek) 18, özel 18, başarı 17, dil 17, iste(mek) 17, kişi 17, yaşa(mak) 17, bazı 16, yaş 16, yeni 16, ama 15, göre 15, en 14, fark 14, ile 14	ve 101, bir 100, bu 67, de(mek) 46, için 44, ol(mak) 41, çok 30, çocuk 25, kendi 25, han 24, şehir 24, gör(mek) 23, uzay 22, var 21, et(mek) 20, gel(mek) 20, o 20, al(mak) 19, ver(mek) 19, altın 18, bengü 18, biz 18, git(mek) 18, önem 17, taş 16, ben 15, her 15, kazakistan 15, ne 15, oğul 15, siz 15, sonra 15, ama 14, bugün 14, kadar 14, devlet 13, gibi 13, hayat 13, insan 13, yap(mak) 13, ara(mak) 12, bak(mak) 12, dünya 12, onun 12, sahip 12, yağmur 12, yol 12, zaman 12, adam 11, büyük 11

Eserlerde en çok kullanılan 50 kelime kök/gövde ve kullanım sayıları Tablo 2’de verilmiştir;

- ✓Yayınevlerinde en fazla kullanılan 2 kök/gövde “*bir*” ve “*ve*” bağlacıdır.
- ✓8. kök/gövdeden sonra yayınevleri arasında en çok kullanılan kök/gövdede farklılaşma başlamıştır.
- ✓Tüm yayınevleri birlikte değerlendirildiğinde en fazla kullanılan 5 kök/gövde ve kullanım sayıları şöyledir; bir 366, ve 336, bu 228, de(mek) 167, ol(mak) 160.

Türkçenin temel söz varlığına “Başta *baş, göz, kulak, el, ayak* gibi organların adları olmak üzere, ana besin maddesi sayabileceğimiz su, buğday, et, balık gibi nesnelere insanın yakın ilişki içinde bulunduğu at, inek, koyun gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları, insanların en çok kullandıkları, somut eylem gösteren *almak, vermek, yemek, içmek, gitmek, gelmek* gibi sözcüklerle *bir, iki, beş, on, yüz, bin* gibi sayı adları örnek olarak gösterilebilir. Temel söz varlığı (basic vocabulary) adı da verilen bu sözlerin dilde en az değişen öğeler olduğu, 1000 yılda bu varlığın ancak %19’unun değiştiği, %81’inin yaşamını sürdürdüğü ileri sürülmüştür.” (Aksan 1982: 17).

Aksan’ın işaret ettiği somut eylemlerden *almak, vermek, gitmek* gibi sözcükler ve *bir* sayı ismi B1 okuma metinlerinde en çok kullanılan 50 kök/gövde içinde bulunmaktadır.

“Ama günlük yaşamda önemli yeri olan kavramların başka dillerde olduğu gibi, Türkçede de ilk sıraları tuttuğu göze çarpmaktadır. J. E. Pierce’in Türkçe üzerinde bu açıdan yapılan bir inceleme sonuçlarını verdiği yazısı gözden geçirilecek olursa bize ha verilecektir: (Konuşulan Türkçe) 1. demek 8742, 2. bir 4673, 3. bu 3278, 4. o 3203, 5. ben 2764... (Yazılan Türkçe) 1. bir 5589 2. bu 2170 3. olmak 2053, 4. etmek 1944, 5. ve 1736...” (Aksan 1982: 21).

Doğan’ın verdiği bilgilerden hareketle gerek konuşma dilinde gerekse yazma dilinde kelime kullanım sıklığının ve kelime tercihlerinin bizim verilerimizle örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 3. Uzunluğuna Göre Kelime Sayıları

	Y1		Y2		Y3	
	n	%	n	%	n	%
1 Harfli	22	0.49	28	0.63	18	0.50
2 Harfli	315	7.08	406	9.19	291	8.13
3 Harfli	454	10.20	494	11.18	361	10.08
4 Harfli	461	10.36	514	11.64	400	11.17
5 Harfli	789	17.73	686	15.53	568	15.86

6 Harfli	529	11.89	487	11.03	476	13.29
7 Harfli	555	12.47	475	10.75	399	11.14
8 Harfli	419	9.42	399	9.03	310	8.66
9 Harfli	334	7.51	327	7.40	265	7.40
10 Harfli	232	5.21	229	5.18	165	4.61
11 Harfli	129	2.90	162	3.67	118	3.30
12 Harfli	100	2.25	81	1.83	88	2.46
13 Harfli	47	1.06	61	1.38	45	1.26
14 Harfli	31	0.70	40	0.91	36	1.01
15 Harfli	15	0.34	16	0.36	19	0.53
16 Harfli	5	0.11	3	0.07	11	0.31
17 Harfli	8	0.18	5	0.11	3	0.08
18 Harfli	1	0.02	1	0.02	7	0.20
19 Harfli	1	0.02	2	0.05	1	0.03
20 Harfli	2	0.04	1	0.02	-	-
#-12447	4449		4417		3581	

Uzunluklarına göre kelime sayıları Tablo 3'te verilmiştir;

✓ Tüm kelimelerin %30.21'inin 4 ve daha az sayıda, %53.40'ının ise 6 ve daha fazla sayıda harften meydana geldiği ve ağırlığın %16.37 ile 5 harfte olduğu görülmüştür.

✓ Kelimeler en az 1, en fazla 20 harften meydana gelmiştir.

Tablo 4. Hecelerine Göre Kelime Sayıları

	Y1		Y2		Y3	
	n	%	n	%	n	%
Hecelenemeyen	14	0.31	26	0.59	23	0.64
1 Heceli	752	16.90	872	19.74	639	17.84
2 Heceli	1449	32.57	1434	32.47	1174	32.78
3 Heceli	1236	27.78	1050	23.77	920	25.69
4 Heceli	664	14.92	666	15.08	498	13.91
5 Heceli	238	5.35	262	5.93	232	6.48
6 Heceli	75	1.69	95	2.15	72	2.01
7 Heceli	15	0.34	10	0.23	22	0.61
8 Heceli	6	0.13	2	0.05	1	0.03
#-12447	4449		4417		3581	

Hecelerine göre kelime sayıları Tablo 4’te verilmiştir;

- ✓ Kelimeler en az 1; en fazla 8 hecedir.
- ✓ Kelimelerin hece sayısı dikkate alındığında ağırlık %32.60 ile 2 heceli kelimelerde; 2 heceli kelimeleri takiben %25.74 ile 3 heceli kelimelerdedir.

Tablo 5. Türlerine Göre Kelime Sayıları

	Y1		Y2		Y3	
	n	%	n	%	n	%
Bağlaç	11	0.25	9	0.20	1	0.03
Edat	39	0.88	61	1.38	31	0.87
Fiil	1106	24.86	955	21.62	776	21.67
İmek (Ek Fiil)	1	0.02	1	0.02	2	0.06
İsim	2415	54.28	2525	57.17	2044	57.08
Kısaltma	2	0.04	4	0.09	3	0.08
Özel	140	3.15	56	1.27	152	4.24
Sayı	187	4.20	158	3.58	128	3.57
Sıfat	225	5.06	253	5.73	185	5.17
Soru	23	0.52	22	0.50	15	0.42
Ünlem	-	-	-	-	-	-
Yankı	-	-	-	-	1	0.03
Zaman	136	3.06	120	2.72	89	2.49
Zamir	164	3.69	253	5.73	154	4.30
#-12447	4449		4417		3581	

Türlerine göre kelimeler dikkate alındığında ağırlık %56.17 ile isimlerde; isimleri takiben %22.71 ile fiillerdedir. Sayı, sıfat, zamir gibi türler de isim kökenlidir. Bu da dikkate alındığında isimlerin fiillere oranı daha yüksektir.

Tablo 6. Ünlü ve Ünsüz Uyumuna Göre Kelime Sayıları

		Y1		Y2		Y3		
		n	%	n	%	n	%	
Ünlü Uyumu	Büyük ünlü	Uyan	3761	84.54	3858	87.34	3089	86.26
		Uymayan	688	15.46	559	12.66	492	13.74
	#-12447		4449		4417		3581	
	Küçük	Uyan	4165	93.62	4170	94.41	3332	93.05

	ünlü	Uymayan	284	6.38	247	5.59	249	6.95
	#-12447		4449		4417		3581	
	Her ikisine uyan		3636	81.73	3750	84.90	2945	82.24
	Hiçbirine uymayan		159	3.57	139	3.15	105	2.93
	Sadece birine uyan		654	14.70	528	11.95	531	14.83
	#-12447		4449		4417		3581	
Ünsüz	Uyan		4423	99.42	4398	99.57	3566	99.58
Uyumu	Uymayan		26	0.58	19	0.43	15	0.42
#-12447			4449		4417		3581	

Ses uyum kurallarına uyma/uymama durumlarına göre kelime sayıları Tablo 6’da verilmiştir;

- ✓ Kelimelerin %86.04’ünün büyük, %93.69’unun küçük, %82.95’inin hem büyük hem küçük ünlü uyumuna uydukları tespit edilmiştir.
- ✓ Kelimelerin %99.52’sinin ünsüz uyumuna uyduğu görülmüştür.

Sonuç.

1. Y1 ve Y2’nin Y3’e oranla daha çok cümle ve dolayısıyla kelime ihtiva ettiği görülmektedir.

2. Y1, Y2 ve Y3’te en çok kullanılan 50 kök/gövdenin Türkçenin temel söz varlığını yansıttığı ifade edilebilir. Kelimelerin kullanım sıklığının da yakın olduğu görülmektedir. Y3’te “Kazakistan” kelimesinin 15; “devlet” kelimesinin ise 13 defa kullanıldığı görülmektedir. Diğer yayınlarda ise özel bir yer ismiyle karşılaşılmamaktadır. Y3’ün daha çok Türk Dünyası öğrencilerine yönelik bir dil öğretim kitabı olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Ancak dil öğretimi aynı zamanda kültür aktarımı olduğu için bir yer ismi verilecekse Türkiye ve Türkiye’ye özgü yer isimlerinin kullanılması yerinde olurdu.

3. Çeşitli araştırmalarda Türkçenin bir fiil dili olduğu ileri sürülmektedir. Ancak türlerine göre kelime sayılarından anlaşıldığı kadarıyla B1 seviyesi dil öğretim kitapları isim ağırlıklıdır.

4. Y1 ve Y2’de en uzun kelimenin 20 harften; Y3’te ise 19 harften oluştuğu tespit edilmiştir. Ancak bu kelimelerin sayısı çok azdır. 10 harften oluşan kelimelerin oranı %5’tir. %2,5-3,5 arasında ise 11 ve 12 harfli kelimelerin kullanıldığı görülüyor. B1 seviyesinde birleşik yapıların da öğretilmeye başlandığı göz önünde tutulursa 10 ve üzeri harften oluşan kelimelerin kullanılmasını normal karşılamak gerekir.

5. Hem küçük ünlü uyumuna hem de büyük ünlü uyumuna uyan kelimelerin oranı %80’in üzerindedir. Genellikle Arapça ve Farsçadan giren kelimeler üzerine gelen çekim eklerinde büyük ünlü uyumu kuralının bozulduğu bilinmektedir. Okuma

metinlerindeki Türkçe kökenli kelimelerin %80'in üzerinde olması dil öğretimi açısından yeterli bir orandır.

КАЙНАҚСА

1. Ahmet Yesevi Üniversitesi (2016). Yesevi Türkçe B1 Orta Düzey Ders Kitabı, Ankara: Grafiker.
2. Aksan, Doğan (1982). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara: TDK Yay.
3. Aslan, Ferhat (Ed.) (2015). İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
4. Yunus Emre Enstitüsü (2015), Yedi İklim Türkçe, Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı, Seviye B1, İstanbul: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.

Ержан ПЕТЕК

Др., Тоқат Гази Османпаша университеті Ербаа әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар факультеті Түрік тілі және әдебиеті кафедрасы
Тоқат/ Түркия Республикасы

B1 деңгейдегі түрікше оқылым мәтіндерінің сөздік қоры туралы зерттеу

Аңдатпа. Тіл мен мәдениет ет пен тырнақ тәрізді ажырамас нәрсе. Тілді оқыту дегеніміз тек сөздерді немесе грамматиканы үйрету ғана емес, сонымен бірге ол тілдің дамыған мәдениетін үйрету. Мәдени байланысты қамтамасыз ету үшін тілдерді оқыту кітаптарындағы мәтіндерді оқудың өзіндік маңызы бар. Бұл зерттеуде B1 деңгейіндегі түрік кітаптарындағы оқу мәтіндеріндегі сөздік қоры талданды. Сонымен қатар, бұл зерттеу Юнус Эмре институты бастырған «Иеді иклим» түрікше кітабы, Ыстамбұл университеті жариялаған «Шетелдіктер үшін Ыстамбұл» түрікше кітабы және Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті дайындаған түрікше оқулығының B1 деңгейіндегі сөздердің қолданылу жиілігін анықтау үшін дайындалған. Олар «Земберек» талдау әдісімен түрік тілін шет тілі ретінде оқытуда негізгі дерек көзі ретінде дайындалған.

Кілт сөздер: тіл, мәдениет, тілді оқыту, оқылым, B1.

Erzhan PETEK

PhD, Tokat Gaziosmanpasha University Erbaa Faculty Of Social And Humanities
Department Of Turkish Language And Literature
Tokat/ Turkish Republic

An examination on the word of b1 level Turkish reading texts

Abstract. Language and culture are inseparable like meat and nails. Language teaching is not only teaching words or grammar, but also the culture in which that language develops. Reading texts in language teaching books have a special importance in order to ensure cultural transfer. In this study, an evaluation was made on the vocabulary in reading texts in B1 level Turkish books. In addition, this study was prepared to determine the frequency of use of words in Yedi İklim Turkish, Istanbul Turkish for Foreigners and Yesevi Turkish B1 level, which were prepared as the main source in teaching Turkish as a foreign language with the "Zemberek" analysis method, and how often which types of words were used.

Key words: *language, culture, language teaching, reading, B1.*